

Tåsinges bomærker

Af Gunnar Kjær Mortensen

Indtil sidst i 1600-tallet havde hver gård sit eget kendetegn – et bomærke. Man kan opfatte det på samme måde som nutidens stempel, hvormed man kan afmærke de ting, man ejer. Bomærkerne kunne have alle mulige former, jfr. nedennævnte eksempler fra Tåsinge, Drejø og Avernakø.

Efter den tid har det ikke været særlig tillokkende at holde fast på bomærket på tinge, – og samtidig få udbasuneret, at man var analfabet!

Efter 1700 ser man derfor kun få lokaliteter, hvor bomærkerne holdes i hævd. De eksempler, der findes, knytter sig hovedsagelig til landsbysamfund, som af geografiske årsager var mere eller mindre isolerede fra omgivelserne, f.eks. Drejø, Avernakø, Samsø, Als og Sundved m.fl.

De bomærker, der er fundet fra Tåsinge, stammer især fra de to ældste skifteprotokoller, bind I 1642-52 og bind II 1653-60. Når en fæstebonde under Valdemars Slot døde, mødte skifteforvalteren og fire vurderingsmænd eller »skiftesmænd« på afdødes bopæl for at registrere og føre til protokols: a) navne på afdødes enke og efterladte børn, og i tilfælde af at disse var umyndige, tillige hvem der var udpeget som værger, b) opgørelse over boets værdier, c) boets gæld og d) evt. angivelse af gårdens »brøstfældighed«, d.v.s. hvor meget der skulle reserveres til gårdens reparation, så den kunne bringes i god stand inden den ny fæsters overtagelse. De fire vurderingsmænd skulle primært værdiansætte alle boets dyr, redskaber, dyner og endog helt ned til potter og pander. Der blev taget stilling til gældens afvikling, samt fordeling af den eventuelt tiloversblevne arv. Når forretningen var sluttet, blev protokollen undertegnet af de fire skiftesmænd, – og dette skete i de to ældste skifteprotokoller med bomærker.

C.G. Høgstrøm har i sin bog »Taasinge paa Niels Iuels Tid« anført yderligere 35 bomærker. En del af hans bomærker er

Eksempler på bomærker:

Det er vigtigt, at man ikke forveksler bomærker med initialer (forbogstaver), idet sidstnævnte fortrængte bomærkerne i slutningen af 1600-tallet. Bomærket var knyttet til den enkelte gård og ændredes ikke trods skiftende generationer af beboere. Henimod år 1700 gled bomærket ud langt de fleste steder, og en af hovedårsagerne skal søges i lovgivningen, herunder navnlig Christian V's Danske Lov af 1683, som bestemte:

»Den, som ej kan læse eller skrive, skal sætte sit Segl under, om han noget haver, eller sit Boemærke, med to Dannemænds Hænder til Vidnesbyrd, som han selv dertil haver ombedet, og som skulle være tilstæde, naar Handlingen sluttes og lydeligen oplæsis.«

Handwritten text in cursive script, likely a list or record of land parcels and their owners, including names like Anders Søffrensen, Jens Andersen, Rasmus Erichsen, and Matz Laursen.

Slutningen på skiftet efter gårdfæster Anders Hansen Kiøbenhaffn i Søby, dat. 2.10.1657. Skiftesmændenes bomærker tilhører fra venstre: 1. Anders Søffrensen i Giesing (nu ejendommen Stennervej 16, Gesinge), 2. Jens Andersen i Lundby, 3. Rasmus Erichsen Nørregd. i Stramels og 4. Matz Laursen i Giesing (nu ejend. Lille Tåasinge, Udflyttervej 14, Gesinge).

gengangere i forhold til skifteprotokollerne, men der findes også nogle eksempler, som ikke genkendes. Desværre fremgår det ikke, hvorfra han har sine kilder, men ved gennemgang af yderligere kilde materiale fra før 1680 skulle det være muligt at støde på flere hidtil ukendte bomærker.

Der er ikke (endnu) på Tåasinge fundet genstande, som er afmærket med bomærker. Imidlertid findes der skriftlige vidnesbyrd om anvendelsen af bomærker. Før opførelsen af Valdemars Slot styredes øen fra borgen Kærstrup, hvor en kongelig lensmand eller dennes foged havde bopæl og nøje bogførte hver udgift og indtægt. Det er en særegen fornemmelse, at sidde i Rigsarkivets læsesal og blade i disse gamle regnskaber med bilag, medens borgen Kærstrup, hvor papirerne antagelig blev skrevet, så at sige er jævnet med jorden. På indtægtssiden i disse regnskaber indgår ydelser fra øens fæstebønder,

mod at de til gengæld kunne sætte deres svin på olden i øens skove (olden: agern og bog). Når bønderne om foråret satte svinene ud, ønskede de naturligvis at få deres egne svin igen om efteråret, og derfor brændmærkede de deres svin med gårdens bomærke. I regnskabsbilaget for 1630-31 er det anført:

Paa Wornis Schouff (Vornæs skov) *er Indbrendt* (brændmærket): 360 svin fra 36 bønder i Strammelse (hver især anført med navn og antallet af svin).

Paa Horse Schouffer Indbrend: 350 svin fra 14 bønder i Bjernemark, 17 bønder fra Søby og 10 bønder fra Knudsbølle.

Paa Bregning Schouff er Indbrend: 241 svin fra 12 bønder i Vindeby, 17 bønder fra Troense og 4 bønder fra Bregning.

Indbrend paa Trunør (hvor nu Valdemars Slot med park ligger): 40 svin fra 8 bønder i Nyby.

Indbrend paa Gaardsens Schouffue (skovene ved gården (Kærstrup), altså nu Pederskov): 499 svin fra 8 bønder i Nyby, 32 bønder i Lundby og 21 bønder i Gesinge.

Indbrend paa Tuede Schouff och Liuckeries (Tvede skov og Lunkeris): 116 1/2 svin fra 21 bønder i Bjerreby.

Indbrend paa Wimernis (Vemmenæs, dengang totalt skovdækket): 634 svin fra 10 bønder i Skovballe, 5 bønder i Hellevej, 12 bønder i Stjovl, 6 bønder i Gesinge, 15 bønder i Vårø, 2 bønder i Vemmenæs, 4 bønder i Melby, 6 bønder i Strammelse, 5 bønder fra Birkholm, 3 bønder fra Hjortø og 2 bønder fra Siø.

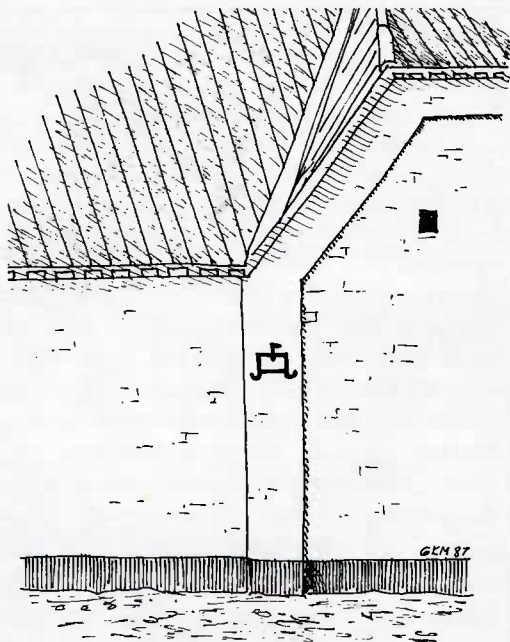
Desuden nogle svin fra bønder på Fyn. Antal svin ialt i alle Tåsinges skove i 1630: 2350 1/2 stk.

Nu var svinene uden nævneværdigt opsyn hele sommeren indtil de blev indfanget igen om efteråret, og med deres roden i jorden har det nok været mest praktisk med brændmærkning. Hvad kvæg angår,

så var de under dagligt opsyn, og som regel bevæger de sig i et mere adstadigt tempo. Man kender fra flere steder i landet træbrikken med et hul i, så den kunne hænge i en snor om dyrets hals. Træbrikken – en såkaldt »fleje«, var normalt forsynet med det udskårne bomærke på den ene side. Desværre kendes ingen fra Tåsinge, men de af læserne, som har fulgt udsendelsesrækken »Hvad er det?« i efteråret 1986 i TV, havde dér lejlighed til at se en sådan »fleje« med et indskåret bomærke.

Kommer man til Drejø, vil man på enkelte gavle kunne se pågældende gårds bomærke. Et enkelt sted er det malet på, og et par steder dannes bomærket af mursten, som er trukket lidt frem på gavlfladen. En historisk interesseret beboer, Erling Køster, kan imidlertid berette, at disse bomærker ikke fandtes markeret på nogen bygning før den skæbnesvangre brand Sct. Hansaftensdag 1942, hvor størstedelen af Drejø by blev lagt i aske. Først i forbindelse med genopførelsen efter branden dukkede de første bomærker op.

At få bomærkerne malet op på gavlen eller på anden måde markeret, var en spændende måde, hvorpå man kunne holde dem i hævd nu 300 år efter. Ved et omfattende detektivarbejde og stor hjælp fra en »tøsing«, Svend Højte (bosat ved Århus), er det lykkedes at stedfæste 48 af bomærkerne til nuværende ejendomme. Interesserede henvises til »Tåsinges bomærker« s. 63-66. Det kunne være spændende, om man kunne lokke flere ejere af disse ejendomme til at markere gårdens gamle bomærke på ejendommens bygning, og dermed være med til at holde en lille bid kulturhistorie i hævd.

Bomærke markeret i smedejern på gavlen af »Norgaard«, Sdr. Vornæsvej 31.

KILDER:

- Tåsinges skifteprotokol bd. I og II, 1642-1660, Landsarkivet f. Fyn, Odense.
 Lensregnskaber, seddelreg. nr. 78, Div. Gods- og Lensregnsk.: Kærstrup. Rigsarkivet, Kbh.
 C.G. Høgstrøm: *Taasinge paa Niels Iuels Tid*. Svendborg Amts Hist. Samf. 1916.
 Svend Højte, Højbjerg: *oplysninger om ejendomsidentifikationer 1660-1978 m.m.*
 Erling Køster, Drejø: *mundtlige oplysninger vedr. Drejøes bomærker.*

LITTERATUR:

- Allan Tønnesen: *Helsingørs bomærker*. Udg. af Samf. f. Dansk Genealogi og Personallhistorie 1968.
 H.C. Frydendahl: *Fra Avernakø Bylav*. Fynsk Hjemstavn 1936.
 Gunnar Kjær Mortensen: *Tåsinges bomærker*. Tåsinge Museumslaug 1978.